

Басюк Тетяна Олександрівна

*кандидат географічних наук, доцент кафедри геології та гідрології
Національний університет водного господарства та природокористування*

Basiuk Tetiana

*Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor of the
Department of Geology and Hydrology*

National University of Water and Environmental Engineering

ORCID: 0000-0003-2861-0460

Яковишина Маргарита Сергіївна

*старший викладач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Національний університет водного господарства та природокористування*

Yakovyshyna Marharyta

Senior Lecturer of the

Department of Tourism and Hotel and Restaurant Business

National University of Water and Environmental Engineering

ORCID: 0000-0002-0198-5812

Скорина Тарас Миколайович

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Національний університет водного господарства та природокористування*

Skoryna Taras

Candidate of Economics, Associate Professor of the

Department of Tourism and Hotel and Restaurant Business

National University of Water and Environmental Engineering

ORCID: 0000-0002-2179-9814

DOI: 10.25313/2520-2294-2024-12-10591

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МАРШРУТУ VIA REGIA
В СИСТЕМІ ТУРИСТИЧНИХ КУЛЬТУРНИХ
ШЛЯХІВ КРАЇН ЄВРОПИ**

**FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF THE VIA REGIA
ROUTE IN THE SYSTEM OF TOURIST CULTURAL
ROUTES OF EUROPEAN COUNTRIES**

Анотація. Вступ. Актуальність розвитку європейських культурних маршрутів полягає у сприянні культурному обміну, збереженні історичної спадщини, зміцненні міжнародної співпраці та стимулюванні туристичного та економічного зростання регіонів. Україна офіційно приєдналася до Розширеної часткової угоди про культурні маршрути 2021 року, таким чином виявляючи своє прагнення активізувати співпрацю з іншими країнами, які мають намір плекати спільні європейські цінності – права людини, повагу до культурного різноманіття та взаєморозуміння. Цінність культурних маршрутів полягає не лише в популяризації історико-культурних та природних об'єктів, важливих для нашої спільної європейської ідентичності, а й у тому, що вони є платформою для співпраці між тими, хто щодня спілкується з цією спадщиною – дослідницькими та природоохоронними установами, музеями, територіальними громадами та місцевими адміністраціями тощо. Розвиток маршруту Віа Регія сприятиме поширенню європейських цінностей та розвитку міжнародної співпраці через туризм, освітні та культурні проєкти.

Мета: аналіз досвіду організації туризму у межах культурного маршруту «Via Regia» країн Європи та дослідження перспектив його розвитку на території України

Матеріали і методи. Матеріалом для публікації стали звіти щодо проведених заходів у рамках програми «Культурні маршрути» від Ради Європи, статистичні дані ВТО UN Tourism, нормативно-правові документи з організації туризму в Україні та праці вітчизняних та зарубіжних авторів, присвячені розвитку культурних маршрутів. В процесі дослідження було використано наукові методи: теоретичного узагальнення та аналізу для порівняльної характеристики розвитку культурних маршрутів у розрізі країн Європи та логічного узагальнення результатів (формулювання висновків).

Результати. Програма «Культурні маршрути Ради Європи» пропонує модель транснаціонального культурного та туристичного менеджменту та забезпечує співпрацю між національними, регіональними та місцевими органами влади та іншими організаціями. У статті наводяться дані по кількості міжнародних туристів у розрізі європейських країн. На даний час українські стейкхолдери долучились до 12-ти тематичних культурних маршрутів Ради Європи. Нині Україна має найбільшу кількість офіційних учасників у рамках туристичного шляху «Via Regia». Даний маршрут зокрема має офіційні представництва у п'яти європейських країнах: Франції, Німеччині, Польщі, Україні та Білорусі.

Нині гостро постає питання необхідності впровадження європейських стандартів якості та сталого розвитку туризму у межах культурних маршрутів. У статті розглядаються приклади туристичних ініціатив з інклюзивності та облаштування безбар'єрного простору. Зокрема у рамках проекту «Via Regia на дотик» у 2024 році була презентована мандрівна карта для людей з порушенням зору та облаштований інклюзивний екологічний маршрут територією Дермансько-Острозького національного природного парку.

Перспективи. Розвиток європейського культурного шляху Via Regia є потужним інструментом для зміцнення культурних зв'язків між країнами та розбудови туристичної інфраструктури. Основними інноваціями у розвитку туризму в Україні є діджиталізація, забезпечення безбар'єрності та загальної доступності до туристичних принад для всіх верств населення. У подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на вивченні ефективності сучасних культурних інновацій в організації туристичної діяльності.

Ключові слова: культурні маршрути, туризм, культурна спадщина, культурна співпраця, рекреація, розвиток, економіка, безбар'єрність, інклюзивні маршрути

Summary. Introduction. Promoting cultural exchange, protecting historical heritage, fostering international cooperation, and boosting tourism and regional economies are all reasons why the development of European cultural routes is important. By joining the Enlarged Partial Agreement on Cultural Routes, Ukraine showed its intention to strengthen ties with nations that share European values, including respect for cultural diversity, human rights, and understanding. Cultural routes are valuable not only because they promote historical, cultural, and natural sites that are significant to our shared European identity, but also because they provide a forum for collaboration amongst those who interact with this heritage on a daily basis, such as museums, research and conservation organizations, local administrations, and territorial communities. Through tourism, educational, and cultural initiatives, the Via Regia route will help promote European values and foster international collaboration.

Purpose. To analyze the experience of organizing tourism within the cultural route “Via Regia” of European countries and to explore the prospects for its development in Ukraine

Materials and methods. The materials for the publication are reports on the activities conducted under the Council of Europe’s Cultural Routes program, statistical data of the UN Tourism, legal and regulatory documents pertaining to the organization of tourism in Ukraine and the writings of domestic and foreign authors devoted to the development of cultural routes. Scientific methods were applied during the research process, including logical generalization of the findings (for formulation of conclusions) and theoretical generalization and analysis for a comparative characteristic of the development of cultural routes in the context of European countries.

Results. The Council of Europe’s Cultural Routes program guarantees collaboration between national, regional, and local authorities as well as other organizations and provides a model for managing international tourism and culture. Data on foreign visitor numbers by European nations is presented in the article. Ukrainian stakeholders have joined the Council of Europe’s twelve thematic cultural routes. The most official ukrainian participants are in the “Via Regia” tourist route. Five European nations – France, Germany, Poland, Ukraine, and Belarus – have official delegations for this route in particular.

The necessity of implementing European quality standards and sustainable tourism growth along cultural routes is a pressing issue at the moment. Examples of inclusive tourist projects and barrier-free space arrangements are examined in the article. Specifically, in 2024, an inclusive ecological route was set up through the Derman-Ostroh National Nature Park, and a trip map for those with visual impairments was presented as part of the “Via Regia by Touch” initiative.

Discussion. The development of the Via Regia cultural route is a powerful tool for developing tourism infrastructure and fostering closer cultural linkages between nations. Digitalization and barrier-free access to tourist destinations are one of the primary developments in Ukraine’s tourism development. In further scientific research, it is proposed to focus on studying the effectiveness of modern cultural innovations in the organization of tourism activities.

Key words: cultural routes, tourism, cultural heritage, cultural cooperation, recreation, development, economy, accessibility, inclusive routes.

Постановка проблеми. У сучасному світі збереження та популяризація спільної європейської спадщини набуває особливої ваги. Маршрут Via Regia визнаний Радою Європи одним із найважливіших культурних маршрутів, є яскравим свідченням багатовікової історії взаємодії народів на європейському континенті. Даний маршрут, що сполучав Схід і Захід Європи, протягом століть сприяв обміну товарами, ідеями та культурними цінностями.

Розвиток таких культурних шляхів, зокрема, Via Regia, є важливим кроком на шляху до створення єдиного культурного простору Європи та володіє значним економічним потенціалом. Створення туристичної інфраструктури, проведення культурних заходів та активна промоція маршруту можуть стимулювати розвиток регіонів, через які він проходить, та створити нові робочі місця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку культурного туризму на певних територіях давно перебувають у центрі уваги багатьох зарубіжних і вітчизняних дослідників. Концептуальне розуміння культурного туризму міститься в офіційних визначеннях міжнародних організацій — Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), Європейської асоціації з туризму та дозвілля (ATLAS) та Міжнародної ради з охорони пам'яток та історичних місць (ICOMOS).

У своїй праці «Культурний туризм. Феномен, потенціал, перспективи» Мікос фон Роршайдт виокремив кілька видів культурного туризму [1].

У центрі уваги дослідження «Культурні маршрути як інноваційні туристичні продукти та можливості їх розвитку» авторів Мануела Міліка Граф, Юстус-Лібих-Університет Гіссена, Йован Попеску розглядаються культурні маршрути, як вид специфічного культурного туристичного продукту, та можливості їх розвитку. У дослідженні описано основні характеристики культурних маршрутів, враховано та досліджено основні фактори, що впливають на розвиток таких маршрутів, розглянуті взаємозв'язки між культурою та туризмом, щоб проілюструвати, як культура стимулює розвиток туризму [2].

У посібнику із розробки та управління Культурними маршрутами Ради Європи викладено модель культурного маршруту, яка виявилася успішною дорожньою картою для соціально-економічного розвитку, популяризації культурної спадщини та спілкування між поколіннями [3].

Питання розвитку культурного маршруту Via Regia на теренах України, зокрема в контексті сталого розвитку, потребує додаткових досліджень.

Мета дослідження: зробити аналіз досвіду організації туризму у межах культурного маршруту «Via Regia» країн Європи та окреслити перспективи його розвитку на території України. Для досягнення поставленої мети були окреслені **завдання:** з'ясувати місце «Via Regia» в системі європейських туристичних маршрутів; здійснити аналіз туристичних

потоків у межах культурного маршруту «Via Regia»; зробити огляд сучасних ініціатив в рамках маршруту на теренах України та окреслити перспективи його подальшого розвитку.

Матеріалом для публікації стали звіти щодо проведених заходів у рамках програми «Культурні маршрути» від Ради Європи, статистичні дані WTO UN Tourism, нормативно-правові документи з організації туризму в Україні та праці вітчизняних та зарубіжних авторів, присвячені розвитку культурних маршрутів. В процесі дослідження було використано наукові методи: теоретичного узагальнення та аналізу для порівняльної характеристики розвитку культурних маршрутів у розрізі країн Європи та логічного узагальнення результатів (формулювання висновків).

Виклад основного матеріалу. Програму «Культурні маршрути Ради Європи» (*англ. Cultural Routes of the Council of Europe programme*) було започатковано більше 30 років тому, проте її ініціативи у сфері культури та туризму досі є надзвичайно актуальними. Подорожі культурними тематичними маршрутами сприяють усвідомленню значення спільної європейської культурної спадщини у формуванні матеріальних та духовних цінностей кожної країни.

Україна офіційно приєдналася до Розширеної часткової угоди про культурні маршрути 2021 року, таким чином виявляючи своє прагнення активізувати співпрацю з іншими країнами, які мають намір плекати спільні європейські цінності — права людини, повагу до культурного різноманіття та взаєморозуміння [4].

Цінність культурних маршрутів полягає не лише в популяризації історико-культурних та природних об'єктів, важливих для нашої спільної європейської ідентичності, а й у тому, що вони є платформою для співпраці між тими, хто щодня спілкується з цією спадщиною — дослідницькими та природоохоронними установами, музеями, територіальними громадами та місцевими адміністраціями тощо. Тому кожен Культурний маршрут Ради Європи об'єднує його учасників — різних європейських стейкхолдерів як державного, так і приватного сектору, що здійснюють свою діяльність у одній із держав-членів Ради Європи.

На даний час учасники від України доєдналися до мережі 12-ти тематичних культурних маршрутів Ради Європи (табл. 1) [5].

З таблиці видно, що Україна має найбільшу кількість офіційних представництв у рамках культурного шляху Via Regia. На сьогодні маршрут Via Regia визнаний Радою Європи одним із найважливіших культурних маршрутів, який є символом взаємодії народів на європейському континенті упродовж тисячолітньої історії [5; 7].

«Via Regia» — це латинська назва, яка означає «Королівський шлях». У середні віки даний термін

Таблиця 1

Розподіл офіційних учасників мережі Культурних шляхів Ради Європи від України за маршрутами

Культурні маршрути	Рік сертифікації маршруту	Кількість учасників
Маршрут Леонардо да Вінчі	2024	1
Європейський шлях історичних садів	2020	1
Ітер Вітіс	2021	1
Європейський шлях індустриальної спадщини	2019	1
Мережа модерну	2014	1
Європейський маршрут історичних термальних міст	2012	1
Європейський шлях кераміки	2012	1
Via Regia	2005	14
Європейський шлях єврейської спадщини	2004	1
Європейські шляхи Моцарта	2004	1
Шлях фінікійців	2003	1
Паломницькі маршрути Сантьяго-де-Компостела	1987	1
Всього		25

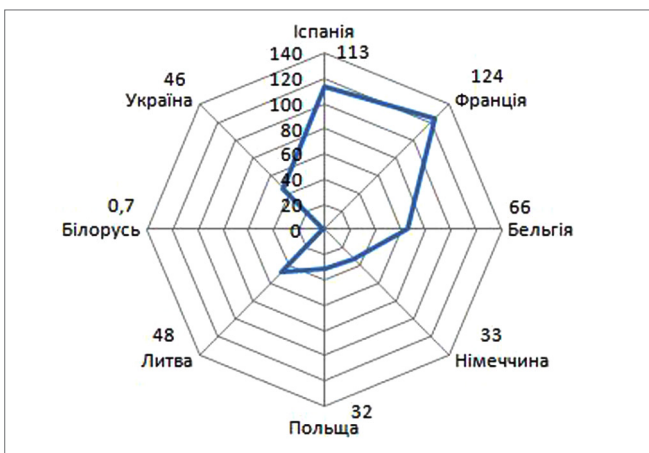
Джерело: складено на основі Cultural Routes Database [5]

використовували для позначення шляхів, статус і безпеку яких гарантував монарх. У ширшому розумінні це було пов'язано з давнім шляхом (точніше, мережею шляхів), що сполучав Східну та Західну Європу та упродовж багатьох століть сприяв обміну товарами, ідеями та культурними цінностями. Історично «Королівський шлях» поєднував кілька європейських держав, а нині проходить через території сучасних України, Білорусі, Литви, Польщі, Німеччини, Бельгії, Франції та Іспанії. Туристичний маршрут Via Regia був сертифікований як культурний маршрут Ради Європи 2005 року, на даний час є спільним проектом та має офіційні представництва у п'яти європейських країнах: Франції, Німеччині, Польщі, Україні та Білорусі [5; 7].

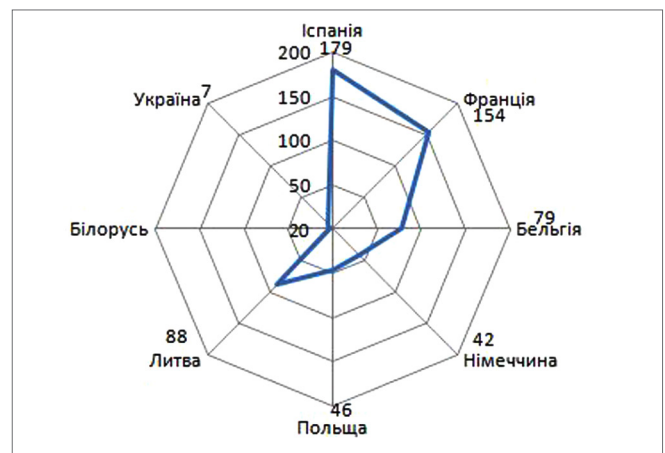
На території України до маршруту Via Regia входять Житомирська, Рівненська, Львівська, Волинська і Київська адміністративні області.

Для оцінки функції туризму для країни часто використовують показник Шнайдера — величину туристичного руху, що вимірюється кількістю приїжджих туристів на 100 постійних мешканців країни. На рис. 1 представлено графічне відображення показника Шнайдера за 2010, 2020 роки, розрахованого для усіх країн, якими проходить маршрут Via Regia.

Нині на території Рівненщини за підтримки грантових ініціатив проекту TExTOUR, розробляється стратегія розвитку культурного туризму у межах культурного шляху Via Regia [6]. Серед офіційних учасників даного культурного шляху варто назвати:

а)

б)

Рис. 1. Графічне відображення показника Шнайдера за, розрахованого для усіх країн, якими проходить маршрут Via Regia: а) 2010 рік, б) 2023 рік

Джерело: систематизовано авторами на основі [2; 10]

Таблиця 2

SWOT аналіз розвитку маршруту Via Regia в Україні

СИЛЬНІ СТОРОНИ	МОЖЛИВОСТІ
<ul style="list-style-type: none"> • Багата історія та культура. Україна має багату історію, яка тісно переплітається з історією Європи. Маршрут Via Regia проходить через територію з численними історичними пам'ятками, що становлять значний інтерес для туристів. • Природні ресурси. Україна багата на різноманітні природні ландшафти — від Карпат до Чорного моря, що створює унікальні можливості для екотуризму. • Географічне розташування. Україна розташована на перехресті важливих торгових шляхів, що сприяє розвитку туризму. • Гостинність українців. Українці відомі своєю гостинністю та доброзичливістю, що створює привабливий образ країни для туристів. • Потенціал для розвитку сільського туризму. Багато регіонів України мають розвинену агропромислову сферу, що відкриває можливості для розвитку сільського туризму. 	<ul style="list-style-type: none"> • Розвиток культурного туризму. Маршрут Via Regia може стати основою для розвитку культурного туризму в Україні. • Інтеграція в європейські туристичні маршрути. Співпраця з іншими країнами, через територію яких проходить маршрут Via Regia, може сприяти залученню більшої кількості туристів. • Розвиток сільського та екологічного туризму. Природні ресурси України створюють широкі можливості для розвитку цих видів туризму. • Підтримка держави. Державна підтримка може стимулювати розвиток туристичної інфраструктури та просування маршруту Via Regia. • Розвиток цифрових технологій. Використання цифрових технологій для просування маршруту та забезпечення зручності для туристів.
СЛАБКІ СТОРОНИ	ЗАГРОЗИ
<ul style="list-style-type: none"> • Недостатня інфраструктура. Багато історичних пам'яток потребують реставрації, а туристична інфраструктура в деяких регіонах розвинена недостатньо. • Низький рівень обізнаності про маршрут Via Regia. Більшість українців мало знають про цей історичний шлях та його потенціал. • Нестабільна політична ситуація. Політична нестабільність може відлякувати іноземних туристів. • Конкуренція з іншими туристичними напрямками. Україна конкурує з іншими країнами за туристичний потік. • Сезонність туризму. Більшість туристів відвідують Україну в літній період, що призводить до сезонних коливань завантаженості туристичних об'єктів. 	<ul style="list-style-type: none"> • Економічна криза. Економічна криза може негативно вплинути на розвиток туризму. • Політична нестабільність. Політичні конфлікти можуть відлякувати туристів. • Зміна кліматичних умов. Зміна кліматичних умов може негативно вплинути на природні ресурси та туристичну інфраструктуру. • Конкуренція з іншими туристичними напрямками. Збільшення конкуренції з боку інших країн може призвести до зменшення туристичного потоку. • Війна в Україні. Безпосередня небезпека для туристичної інфраструктури, зменшення туристичного потоку. Війна негативно впливає на імідж України як туристичної дестинації.

Рівненський обласний краєзнавчий музей, Державний історико-культурний заповідник м. Острога, Рівненську міську раду, Дубенську міську раду, Державний історико-культурний заповідник м. Дубно тощо.

Нині гостро постає питання необхідності впровадження європейських стандартів якості та сталого розвитку туризму у межах культурних маршрутів. В даному контексті варто згадати проєкт «Via Regia на дотик», який на території Рівненщини втілює ГО Регіональний центр розвитку «Тріада» за підтримки «Український культурний фонд». У рамках даного проєкту у 2024 році була презентована мандрівна карта для людей з порушенням зору [8].

Варто згадати також інклюзивний екологічний маршрут територією Дермансько-Острозького національного природного парку, у ході облаштування якого було виготовлено 10 інклюзивних табличок зі шрифтом Брайля, 8 інформаційно-пізнавальних стендів, тактильні малюнки грибів та птахів для екостежки «Урочище Вільхава». По всій протяжності екостежки облаштовано направляючу, для його безпечного проходження з тростиною [9].

Нами було здійснено SWOT аналіз розвитку маршруту Via Regia в Україні (табл. 2). Врахову-

ючи складну ситуацію, спричинену війною, розроблення стратегії розвитку культурного туризму на маршруті Via Regia потребує комплексного підходу та гнучкості. Нами було розроблено Рекомендації щодо подолання недоліків та зниження впливу загроз розвитку культурного туризму на маршруті Via Regia в Україні (табл. 3).

Ключовими принципами успішної реалізації політики щодо подолання недоліків та зниження впливу загроз розвитку культурного туризму на маршруті Via Regia в Україні є:

- комплексний підхід (поєднання зусиль держави, бізнесу та громадськості);
- гнучкість (готовність адаптуватися до змінних умов);
- стійкість (створення стійкої до криз туристичної інфраструктури);
- інновації (застосування сучасних технологій та маркетингових інструментів);
- партнерство (співпраця з міжнародними організаціями та іншими країнами).

Важливо розуміти, що відновлення туристичної галузі після війни — це тривалий процес, який потребуватиме значних зусиль. Однак, за умови

Таблиця 3

Рекомендації щодо подолання недоліків та зниження впливу загроз розвитку культурного туризму на маршруті Via Regia в Україні

Рекомендації	Характеристика
<i>Короткострокові заходи</i>	
Безпека	Співпраця з державними органами та міжнародними організаціями для забезпечення безпеки туристів
	Розробка детальних протоколів безпеки та оповіщення в разі надзвичайних ситуацій
	Створення інтерактивних карт з оновленою інформацією про безпечні маршрути та об'єкти
Комунікаційна кампанія	Активне інформування про ситуацію в Україні та можливості для безпечного туризму
	Створення позитивного іміджу України як країни з багатою історією та культурою
	Використання соціальних мереж та інших цифрових інструментів для комунікації з потенційними туристами
Підтримка місцевого бізнесу	Розробка програм фінансової підтримки для туристичних підприємств
	Спрощення процедур отримання дозволів та ліцензій
	Залучення до міжнародних програм співпраці
<i>Середньострокові заходи</i>	
Відновлення туристичної інфраструктури	Розробка планів відновлення пошкоджених об'єктів туристичної інфраструктури
	Залучення інвестицій для модернізації та будівництва нових туристичних об'єктів
Розвиток нових туристичних продуктів	Створення нових тематичних маршрутів, пов'язаних з історією, культурою та природними красотами України
	Розробка програм сільського та агротуризму
	Просування активних видів туризму (велотуризм, пішохідний туризм тощо)
Створення єдиної туристичної платформи	Розробка онлайн-платформи для бронювання турів, готелів та інших туристичних послуг
	Створення єдиного інформаційного ресурсу про туристичні можливості України
<i>Довгострокові заходи</i>	
Зміцнення міжнародного співробітництва	Участь у міжнародних туристичних виставках та форумах
	Підписання угод про співпрацю з іншими країнами у сфері туризму
	Створення спільних туристичних продуктів з країнами-сусідами
Розвиток людських ресурсів	Підвищення кваліфікації працівників туристичної галузі
	Створення навчальних програм для підготовки фахівців у сфері туризму
Збереження культурної спадщини	Реставрація історичних пам'яток
	Розробка програм з охорони культурної спадщини
	Залучення місцевих громад до збереження культурних цінностей
Розвиток екологічного туризму	Створення національних парків та заповідників
	Просування екологічно чистих видів туризму

правильного підходу та підтримки, Україна має всі шанси стати ще більш привабливою туристичною дестинацією.

Висновок. Розвиток європейського культурного шляху Via Regia є потужним інструментом для зміцнення культурних зв'язків між країнами та розбудови туристичної інфраструктури. Основними

інноваціями у розвитку туризму в Україні є діджиталізація, забезпечення безбар'єрності та загальної доступності до туристичних принад для всіх верств населення. У подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на вивченні ефективності сучасних культурних інновацій в організації туристичної діяльності.

Література

1. Armin Mikos von Rohrscheidt. Turystyka kulturowa. Fenomen, potencjał, perspektywy. Edition 2. erw. Gniezno 2008.
2. Manuela Milica Graf, Justus-Liebig-Universität Gießen, Jovan Popesku. Cultural Routes as Innovative Tourism Products and Possibilities of their Development. April 3. Berti E. How to create a Cultural Route: project phases and criteria. In: Cultural Routes -From idea to project. Cultural Routes Management: from theory to practice. Step-by-step guide to the Council of Europe Cultural Routes. 2015. P. 35–42. URL: <https://rm.coe.int/gestion-des-itineraires-culturels-de-la-theorie-a-la-pratique/168098b061> (дата звернення: 05.12.2024).
4. Україна офіційно приєдналася до Угоди про культурні маршрути Ради Європи. *kmu.gov.ua: офіційний урядовий портал*. URL: <http://surl.li/vvwlxs> (дата звернення: 05.12.2024).
5. Cultural Routes Database (members). *Council of Europe: website*. URL: <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/cultural-routes-database-main-page> (дата звернення: 05.12.2024).
6. Via Regia. A symbol for European unification. *TEXTOUR: website*. URL: <https://textour-project.eu/pilots/via-regia/> (дата звернення: 05.12.2024).
7. Виговський Д. С., Яковишина М. С. Розвиток культурних шляхів Європи: досвід для України. *Міжнар. наук. журн. «Інтернаука». Сер. Економічні науки*. 2024. Том 1, № 3 (83). С. 9–17. doi: 10.25313/2520-2294-2024-3-9770.
8. Проект «Via Regia» на дотик. *Рівненщина туристична: веб сайт*. URL: <https://rivne.travel/inspiration/23> (дата звернення: 05.12.2024).
9. Екостежка «Урочище Вільхава» на Рівненщині стає безбар'єрною. *Рівненська обласна державна адміністрація: вебсайт*. URL: <http://surl.li/tfsmzc> (дата звернення: 05.12.2024).
10. *UN Tourism Data Dashboard*. URL: <https://www.unwto.org/tourism-data/un-tourism-tourism-dashboard> (дата звернення: 05.12.2024).

References

1. Armin Mikos von Rohrscheidt. Turystyka kulturowa. Fenomen, potencjał, perspektywy. Edition 2. erw. Gniezno 2008.
2. Manuela Milica Graf, Justus-Liebig-Universität Gießen, Jovan Popesku. Cultural Routes as Innovative Tourism Products and Possibilities of their Development. April 3. Berti E. How to create a Cultural Route: project phases and criteria. In: Cultural Routes -From idea to project. Cultural Routes Management: from theory to practice. Step-by-step guide to the Council of Europe Cultural Routes. 2015. P. 35–42. URL: <https://rm.coe.int/gestion-des-itineraires-culturels-de-la-theorie-a-la-pratique/168098b061>
4. Ukraina ofitsiino pryednalasia do Uhody pro kulturni marshruty Rady Yevropy. *kmu.gov.ua: website*. URL: <http://surl.li/vvwlxs> [in Ukrainian].
5. Cultural Routes Database (members). *Council of Europe: website*. URL: <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/cultural-routes-database-main-page>.
6. Via Regia. A symbol for European unification. *TEXTOUR: website*. URL: <https://textour-project.eu/pilots/via-regia/>.
7. Vyhovskyi D. S., Yakovyshyna M. S. Rozvytok kulturnykh shliakhiv Yevropy: dosvid dlia Ukrainy. *Mizhnar. nauk. zhurn. «Internauka». Ser. Ekonomichni nauky*. 2024. № 3 (83), T. 1. P. 9–17. doi: 10.25313/2520-2294-2024-3-9770 [in Ukrainian].
8. Proiekt “Via Regia” na dotyk. Rivnenshchyna turystychna: website. URL: <https://rivne.travel/inspiration/23> [in Ukrainian].
9. Ekostezhka “Urochyshe Vilkhava” na Rivnenshchyni staie bezbariarnoiu. *Rivnenska oblasna derzhavna administratsiia: website*. URL: <http://surl.li/tfsmzc> [in Ukrainian].
10. *UN Tourism Data Dashboard*. URL: <https://www.unwto.org/tourism-data/un-tourism-tourism-dashboard>